

Posudek oponenta disertační práce Ing. Mgr. Michala Vokurky

“Panství. Vztah aristokrata k pozemkové držbě. Sasko-lauenburští vévodové 1600–1750”

předkládané v roce 2023 na Ústavu českých dějin

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce M. Vokurky pojednává o aristokratické reprezentaci prostřednictvím krajiny. Na modelovém příkladu panství sasko-lauenburských vévodů a jejich dědiců a dědiček v 17. a první polovině 18. století zobecňuje vztah aristokrata/aristokratky k jim svěřeným panstvím. Přestože téma krajiny a reprezentace prostřednictvím krajinných úprav se v poslední době dostalo z poměrně opomíjeného tématu na výsluní badatelského zájmu, je práce M. Vokurky vysoce inovativní. Věnuje se v ní totiž nejen reprezentaci prostřednictvím cílených a estetizovaných úprav, jako bylo budování rezidencí, zahrad a loveckých areálů, ale svoji pozornost zaměřil i na krajinné úpravy, které jsou a byly vnímány jako primárně hospodářské (např. vodní toky a plochy, hospodářské lesy). I na nich ukazuje, jak se prolínala a byla neoddělitelně spojena reprezentační a hospodářská složka činnosti v krajině. Svěbytnou otázkou je pak spojení šlechtické reprezentace a církevních fundací, o nichž práce také pojednává.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práce je zpracována velmi kvalitně s využitím řady různých pramenů, zejména písemných a ikonografických. Autor si v úvodu klade sadu cílů v podobě otázek po tom, jak vypadala reprezentace skrze správu panství a fyzické změny v utvářejí krajiny. Jaké byly záměry majitelů a jak se lišily dle osobnosti a geografických podmínek. Na v úvodu položené otázky pak odpovídám zejména textem práce, ve kterém se jednotlivým skutečnostem věnuje. Mohly být ještě více zopakovány a zhodnoceny v závěru práce, i když jsou závěry z rozboru jednotlivých případů zjevné.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace.

Práce je přehledně a logicky strukturována. Autor sleduje problematiku nejprve tématicky a v rámci jednotlivých témat chronologicky, což umožňuje jasnou a logickou argumentaci a pochopení vývojových souvislostí v rámci jednotlivých témat. Po teoretickém úvodu následují další úvodní kapitoly, ve kterých autor rekonstruuje vývoj držby sasko-lauenburských vévodů a jejich dědiců a dědiček a podíl jednotlivých klíčových osob, kterými byli kromě majitelů vyšší úředníci, stavitelé a umělci, na tvorbě krajiny. Pak se již věnuje rozboru líčových okruhů, v nichž se utváření krajiny ve vztahu k pozemové držbě nejvíce projevovalo. Těmito okruhy jsou síť rezidencí a městských sídel, církevní fundace, zahrady, vodní režim, lesy a hospodářské dvory. Práci zakončuje poměrně stručný, leč výstižný závěr. Cíle práce definované v úvodu se podařilo zcela naplnit.

Ocenit je nutné i obrazovou přílohu, zejména mapy a grafy, které jsou vlastní prací autora. Jejich zařazení výstižně ilustruje popisované jevy a přispívá k jejich pochopení. U map bych preferovala podklad, který by nezobrazoval jen reliéf a vodní roky, ale i hlavní sídla a pokud možno i hlavní kategorie krajinného pokryvu. Ale na druhou stranu by bylo obtížnější graficky sladit výraznější mapový podklad s vlastní prací autora.

2. *Formální úroveň práce*

Práce je přehledná a dobře graficky zpracovaná. Bylo by možné vložit grafické přílohy přímo do textu práce, což by usnadnilo jejich propojení s textem, které se zařazením do přílohy trochu ztrácí, byť je na přílohy důsledně odkazováno. Na druhou stranu by zařazení grafických příloh přímo do textu vložilo velké nároky na formátování práce.

Autor používá poznámky pod čarou, v nichž důsledně cituje jak literaturu, tak prameny. S odkazy i zkratkami pracuje koherentně. Ve velmi obsáhlé práci jsem našla pouze několik gramatických chyb a překlepů, které nesnižují jinak stylisticky vyspělou práci s textem. V seznamu pramenů bych ocenila uvedení kartonů či inventárních čísel archiválií, se kterými autor pracoval, nikoliv jen fondů. Kartony a inventární čísla jsou důsledně uváděny v poznámkách pod čarou, ale jejich uvedení v seznamu pramenů by přispělo k přehlednosti toho, jaké materiály byly konkrétně studovány.

Zejména je nutné vyzdvihnout přehledné popsání krajiny a jejích změn, a to i pro čtenáře, který daný region důvěrně nezná.

3. *Práce s prameny či s materiálem*

Autor pracuje přehledně a průhledně jak se sekundární literaturou, tak s prameny. Využívá všechnu relevantní sekundární literaturu, ať se jedná o nejnovější práce, včetně zahraničních, tak starší díla. Prameny jsou vytěženy, alespoň jak to mohu na základě předloženého textu zhodnotit, velmi důkladně. Ve výkladu samozřejmě zůstávají některé mezery dané nedostatečnou pramennou základnou zejména pro běžné úkony hospodářské povahy, pro něž písemné dokumenty ani nemusely být vytvořeny nebo se nedochovaly. Toto však autor překonává interpretací dostupných pramenů a analogií z jiných lokalit.

Všechny analýzy jsou odůvodněné a dobře provedené s ohledem na položené otázky a hypotézy. Interpretace pramenů směřuje k zodpovězení vytčených cílů, ale nezastírá ani to, že pramenná základna nedokáže odpovědět na všechny zkoumané skutečnosti v úplnosti. Je nutné ocenit i využití pramenů z německých archivů, což je pro příslušníky rodů se zázemím ve Svaté říši římské zásadní, byť komparace s říšskými územími nebyla cílem práce. Přesto autor tam, kde je to relevantní, říšské záležitosti zmiňuje, což přispívá k pochopení českých souvislostí činnosti majitelů i jejich klíčových osob.

4. *Vlastní přínos*

Práce je velmi kvalitně zpracovaná a autor prací s dosud nezpracovanými prameny přispívá k poznání strategií české šlechty v 17. a 18. století na její reprezentaci prostřednictvím krajiny svěřených panství. Zároveň práce otevírá prostor pro další badatelské otázky, jejichž zodpovězení ale bude závislé na zřejmě torzovité pramenné základně. Zejména je to prezentace a reprezentace se prostřednictvím zemědělského hospodaření. Tato problematika je naznačena v kapitole o hospodářských dvorech, ale mohla by být rozšířena na další aspekty šlechtického podnikání a změn přístupu k němu zejména v 18. století. Jen naznačena je problematika související s protoindustriální činností, ať již to byla těžba, sklárny, pivovary či další provozy. I tyto aspekty je možné zařadit do krajinotvorby, jak se již v některých pracích (i autora disertace) děje. Nicméně výše naznačené okruhy dalšího výzkumu by byly tématem pro další práci.

Autor se v předložené disertaci zaměřil na výrazné počiny šlechty v krajině a jejich komunikaci ke všem vrstvám tehdejší společnosti. Právě důraz na celou společnost a poukázání na to, že komunikace se neodehrávala jen v rámci jedné (šlechtické) společenské vrstvy, ale směřovala i k poddaným, považuji za velmi přínosnou a doposud badatelsky jen málo zpracovanou.

IV. Dotazy k obhajobě

Lze vysledovat rozdíly v reprezentaci skrze krajinotvorbu u sasko-lauenburských vévodů oproti jiným rodům, které měly majetky pouze v českém království? Respektive jaké byla specifika sasko-lauenburské reprezentace?

Co lze naopak vyzdvihnout jako zobecňující pro krajinotvorbu a reprezentaci šlechty jejich panstvími pro sledované období?

V. Závěr

Předloženou disertační práci považuji za velmi dobře zpracovanou a přispívající k poznání vytčené problematiky, proto předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěl*.

29. dubna 2023

RNDr. PhDr. Markéta Šantrůčková, Ph.D.